

En av våra läsare i Amerika, Elida Strömbäck, Oregon, USA, har sänt oss vidstående hjärteknipande glimt från sin barndom, innan hon som 14-åring emigrerade till det stora landet i väster. Samtidigt som skildringen ger en träffande bild av förhållandet mellan de besuttna och de obesuttna vid tiden kring sekelskiftet ger den också ett begrepp om penningens värde förr. En 10-öring då i en lilla flickas hand och samma slant i handen på en tös av anno 1966 är som natt och dag. De tål knappast någon jämförelse.

Det var en strålande klar och vacker sensommar dag. Mor och jag hade varit tidigt ute i den svala morgongryningen för att plocka bär, och var nu på hemväg från bärskogen med var sin stor kruka fylld med härliga blåbär. Det var så högtidligt i skogens tempel, fåglarna jublade från trädens kronor och naturen andades en stilla frid. Vi hade tagit av våra kängor, knutit ihop remmarna och hängt dem över ena axeln, ty den barrbeströdda skogsstigen var halkig men kändes mjuk och sval under våra bara fötter. Bären var avsedda för jägmästarfruns på Skogshill räkning, de skulle bli till bärkakor och sylt till de läckra tunnpannkakorna. Vi hade plockat smultron åt jägmästarfrun så länge de varade, (25 öre för ett stop, 50 öre för en kanna) och sedan hallon, men nu var blåbärstiden inne och snart skulle lingontuvorna lysa röda i höstsolens glans.

Snart var vi framme vid den prydliga välvärdade gårdsplanen, som omgav villan, dit ledde en trappa som var byggd av grova plankor instuckna i jorden, men som nu var övervuxna med gräs, ormbunkar och vilda blommor. Men trappan var brant och bärkrukorna tunga så vi valde en liten gångstig, som ledde upp till villan. Vi kom in i det skinande jägmästarköket, jungfrun tog emot bären och vi stodo just i begrepp att gå hem då frun frågade mor om jag kunde få stanna och gå ett ärende åt jägmästaren som var ute på andjakt sedan tidigt på morgonen, men som väntades hem till middagen. Mor gav sitt samtycke och gick hem med sina tomma krukor, medan jag stannade kvar. Medan vi väntade på att jägmästaren skulle komma hem från sin tidiga morgonjakt, fick jag äran och nöjet att få leka med husets förtjusande lilla dotter, som var några år yngre än jag. Jag fick beskåda hennes samling av fina och dyrbara dockor som satt uppradade i en liten lek-sakssoffa i ett hörn av barnkammaren. Jag tänkte med vemod på min egen lilla docka hemma, vars lemmar svällde av sågspån och på vars kropp var fastsytt ett litet mörklockigt och rödblommigt porslins-huvud som mor köpt av handlanden i Fågelbygget.

Vid middagstiden kom jägmästaren hem från sin tidiga morgonjakt, och att han haft god jaktlycka därom vittnade två tunga jaktväskor fulla med unga feta änder, som han skjutit på morgonen. Då först fick jag veta vari det ärende bestod som jag skulle utföra åt jägmästaren. Jag fick nämligen i uppdrag att leverera till hans nåde baron Malcolm Leijonhjelm på Guldsmedsboda en av de tunga jaktväskorna med änder. Det var ett drygt uppdrag för en nioåring. Jag blev litet ängslig, ty vägen till Guldsmedsboda var lång och dagarna voro korta denna tiden på året, men jag vågade inte säga nej. Jungfrun gav mig en smörgås i köket, jägmästaren hängde egenhändigt den tunga jaktväskan på min lilla, smala rygg, och jag traskade iväg med min börda i den ljuvliga, ljumma sensommaraftonen. Jag hade lämnat mina kängor i jägmästarens förstuga för jag tyckte det gick lättare att gå barfota.

Det var endast ett par minuters väg och jag var framme vid bruket. Jag gick förbi hyvelverket, klensmedjan och räcksmedjan. Efter en vandring, som jag tyckte aldrig ville ta slut var jag äntligen framme vid den lilla herrgården som låg där så idylliskt vid stranden av Svartån, omgiven av sekelgamla, lummiga skuggträd, samt en välvårdad gårdsplan med färgrika blomsterrabatter.

Guldsmedsboda lydde under Svartå Bruk och beboddes under sommarmånaderna av baron Malcolm Leijonhjelm, broder till baron Carl Leijonhjelm, som med sin familj bodde på Svartå stora herrgård. Under vintern vistades baron Malcolm i Stockholm där han tjänstgjorde vid hovet som kammarherre till drottning Sofia, Oscar II:s gemål. Baron Malcolm var ungar och hans tjänstepersonal bestod av två gamla systrar från trakten, en ung man från bruket som tjänstgjorde som betjänt och kusk, samt en gårdskar. Jag hade aldrig varit där förut och jag såg mig undrande omkring. Där var ett större envånings böningshus med veranda, som hade vackra utskärningar i trä över ingången samt några uthuslängor, alla byggnaderna var målade i en vacker mörkgrön färg. Jag styrde mina steg emot böningshuset och kom in i en stor förstuga, och knackade på dörren till höger. En väljudande mansröst svarade "kom in" och jag klev rätt in i baronens arbetsrum. Det "luktade herre" i baronens ljusa vackra arbetsrum, en oförklarlig, angenäm doft, som även var förnimbar på brukskontoret, dit vi ungar brukade drista oss ibland för att försöka sälja någon liten kvast av blåsippor eller liljekonvaljer, vilket dock oftast misslyckades. Jag hälsade och neg så att jag var nära att ta överbalansen, och framstammade mitt ärende.

Den ståtliga baronen satt framför sitt skrivbord. Hur väl jag minns hans vackra svart- och brunrutiga sammetsröckrock och skinnande blankskinnstofflor. Han betraktade mig med ett förnämt småleende, där jag stod så liten och förlägen, med sviktande knän och den tunga jaktväskan, som nu nästan tyngde mig ner till golvet. Mina bara dammiga fötter gjorde djupa avtryck i den mossmjuka golvmattan och jag kände mig så olycklig. Bär in fåglarna i köket min tös, sade baronen, i det han drog ut en låda i sitt skrivbord och tog upp en slant som han räckte mig. En hel 10-öring!

Jag neg och tackade igen, viskade ett "adjö" och slank ut i förstugan. Nu valde jag en dörr som ledde till köket, där jag möttes av ett par helgonliknande gamla ungmör, som blickade frågande på mig. Köksgolvet var vitt som snö och bestrött med finhackat enris. De blankskurade kopparkärlden blänkte som kronjuveler kring de vitkalkade väggarna. Det ena "helgonet" var i färd med att reda till baronens kvällsvard, och många läckerheter skymtade på serveringsbordet men inte "så pass att sticka i ögat" vankades den lilla trötta, hungriga vandrerskan. Det andra dito avhänge mig jaktväskan och tömde de guldglänsande, blodbestänkta fåglarna i en spånkorg, varefter hon räckte mig väskan med en åtbörd som sade, "nu kan du gå", och med gråten i halsen och 10-öringen krampaktigt slutet i min lilla näve skyndade jag ut ur denna ovänliga plats, ut ur huset, ut på gården. De små "apostlahästarna" var trötta så jag gick i sakta lunk och såg mig omkring.

Det var en hänförande naturskön nejd som utbreddes sig för mina barnaögon. På ett litet avstånd låg den gamla vita kvarnbyggnaden och speglade sig i Svartåns mörka vatten. Ett stycke längre upp, bortom dammluckorna, glittrade den lilla insjön, över vars yta kvällsdimmorna vajade som osaliga andar. Snart var jag ute på landsvägen igen. Jag gick förbi Svartå stora herrgård, som låg på en bred udde som stack ut i den väna Lillbjörken. En mera naturskön plats får man sällan skåda. Jag undrar om inte paradiset en gång var beläget där. Där låg det stora vita tvåvånings stenhuset, vars matsal och vackra kakelugnar sägs ha beundrats av en av Sveriges konungar när han gästade där en gång på genomresa i Närke. Där var också två flygelbyggnader i samma stil som det stora stenhuset. I en av dessa flyglar var inrymt ett litet kapell eller bönhus, med predikstol, altarrund, bänkar för allmänheten, samt en särskild loge för herrskapet. I detta lilla kapell gick jag några år senare, till Herrens nattvard i

sällskap med mina läskamrater, innan jag som 14-åring ensam anträdde färden till det "förlovade landet"?

Det började skymma, jag påskyndade mina steg, det gick lättare att gå nu sedan jaktväskan var tom. Det var så lugnt och stilla, nejden tycktes sova. Fågelsången hade tystnat, ett snö vitt svanpar hade seglat in i en vik för att gå till vila för natten. Över sjön hördes dånet från den stora smälthammaren. Jag gick så fort jag orkade, men när jag kom till Ullebergsbackarne började jag att springa för det sades att det spökade där. Jag kände mig så rädd. Skymningen blev allt tätare och snart skulle augustimånen höja sitt guldklot över Lillbjörkens glittrande yta. Jag närmade mig bruket och hammarlagen från smedjorna hördes tydligare. Snart var jag framme vid skolhuset. I närheten av skolhuset dök en manlig figur fram ur dimman. Jag blev rädd för jag trodde det var en tiggargubbe som vi barn alltid var rädda för fast de aldrig gjorde oss något förnär. Men det befanns vara en helt ofarlig person. Det var "Spelar-Aron", den avdankade och försupne prästsonen som kom dinglande utmed landsvägen med sin gamla spruckna fiol under armen och en liten påse hängande på en käpp över ena axeln. Spelar-Aron, som gick omkring i bygden och spelade för brännvin och småslantar. "Guafse" sade han i det han strök av sig sin gamla slitna mössa, ty "Spelar-Aron" var en gentleman i all sin fattigdom. Han vek av inåt skogen på en stig som ledde till Gruva, där han hade sitt tillhåll i en liten stuga.

Nu var jag framme vid skolhuset. På avstånd såg jag förvaltaregården lysa vit i månskenet. Jag stannade en stund vid hyttan där det var utslag i kväll, utslag, då det glödgheta rinnande järnet flöt ut ur masugnen in i tackjärnsformarna, som hade sin plats på hyttans golv. Detta fenomen kastade ett trolskt skimmer vida omkring och drog till sig många åskådare. Där var många barn och ungdomar samlade för att beskåda skådespelet, men jag hade inte tid att stanna, jag hade sett det många gånger förut, men för den som såg det för första gången var det en märklig tilldragelse. Jag var så trött, så trött, men jag måste gå över till jägmästarens och avlämna jaktväskan och hämta mina kängor. Det lyste i fönstren till "slottet", där jag hade mitt hem. Mor mötte mig i backen, hon hade varit ängslig för mig. Jag blev så glad att se henne, jag tryckte 10-öringen i min moders hand och sjönk gråtande ned på hemmets trappa.

Nu sova mina kära föräldrar sin sista sömn under den gröna tor-
van på Mullhyttans vackra kyrkogård. Frid över deras minne!
Och de stolta baronerna? Varhelst de än vila, frid även över
deras minne!

Elida Strömbäck

Alfred Mörks dotter